

Intrakontinentális migráció

Magyar labdarúgó edzők Dél-Amerikában

SZENTE-VARGA MÓNICA

A tanulmányban olyan migrációs mozgásokat vizsgállok, amelyek egy kontinensen, jelen esetben Amerikán belül zajlottak le, s egy számszerűleg kicsiny, azonban rendkívül mozgékony csoporthoz köthetők: azokhoz a magyar labdarúgó szakemberekhez, akik a 20. század során Dél-Amerikában tevékenykedtek. Jelenleg nagyjából két tucatnyi név ismert, de a lista nem teljes. A nevek ábécésorrendben a következők: Amsel Ignác, Bánki György, Baróti Lajos, Garay Miksa, Guttmann Béla, Hirschl Imre, Kubala László, Kürschner Izidor, Orth György, Ladányi Mihály, Mandl Gyula, Medgyessy Jenő, Pákozdi László, Plattkó Ferenc, Puskás Ferenc, Rosemberg Albert, Székely László és Szigeti Imre. Az edzők száma a bevándorlókhoz, s különösen az összlakossághoz képest elenyésző volt, azonban sokkal nagyobb hatást fejtettek ki mind a dél-amerikai sport, mind a dél-amerikai magyarság-kép esetében, mint amire a statisztikai adatokból következtetni lehetne.

Bevezetés – avagy hogyan is kerültek magyarok Dél-Amerikába

A 19. században Közép-Európa és Dél-Amerika közt mindössze szórványos kapcsolatokról beszélhetünk. Időről időre magyar zsoldosok, kalandorok és utazók érkeztek Amerika déli felére. Nagyon kevesen voltak, s az ellentétes irányú mozgás még ennél is csekélyebbnek bizonyult. A Dél-Amerikába érkezők száma a 19. század utolsó harmadában indult növekedésnek az Osztrák-Magyar Monarchiából való kivándorlás erősödése miatt, s az első világháborúig néhány ezres magyar közösségek jöttek létre Brazíliában és Argentínában.

A tömeges migráció a húszas évek második felében indult meg. Ennek mozgatórugója, hogy az Amerikai Egyesült Államok által kibocsátott kvótarendeletek (1921 és 1924) ellehetetlenítették a magyarok és más közép-európaiak bevándorlását az USA területére, ezáltal a migrációs útvonalak megváltoztak. Voltak, akik közeli államokat kerestek az Amerikai Egyesült Államokhoz, abban reménykedve, hogy onnan valamiképpen mégis eljuthatnak álmaik földjére. Így lett népszerű Mexikó és Kuba. Mások változtattak terveiken, s az USA helyett Dél-Amerikát választották. Brazília, Argentína és Uruguay, tehát azok az országok, amelyek Európa felé néztek, gyűjtőállamok lettek. A kivándorlók többsége ezen országok valamelyikében szállt partra. A harmincas évekre Brazíliában több mint 100 ezres, Argentínában közel 80 ezres, Uruguayban nagyjából 5 ezer fős magyarságról beszélhetünk.¹

Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy ha valaki példának okáért Brazíliába érkezett, akkor ezzel migrációs útvonala is véget ért, és egész életét a brazil országában élte le; ha pedig Argentínában tette partra a hajó, akkor ez vált migrációs célországává. Ez azonban korántsem volt így. Nem mindenki találta meg a számítását, s ezért, ha lehetősége adódott rá, továbbállt. Az amerikai kontinensen belüli mozgás valószínűségét növelte, ha valaki rendelkezett némi anyagi háttérrel és keresett szakmával, illetve széles ismeretségi hálózattal, azaz kapcsolati tőkével bírt. Ilyenek voltak a labdarúgó edzők. Leggyakoribb migrációs mozgásaik közé tartozott a Brazília - Argentína - Uruguay háromszög, az Argentína - Chile illetve a Chile - Peru útvonalak, melyeket esetenként többször is megtettek.

A kutatás nehézségei

Az edzők kiugró mobilitása nemcsak izgalmassá, de igen bonyolulttá is tette a kutatást. Az említett szakemberek ugyanis nemcsak egy országon belül dolgoztak több klubnál, hanem számos országban megfordultak pályafutásuk során. Ezért az adatok földrajzilag nagy szóródást mutatnak és nehezen fellelhetők.

Tovább bonyolítja a helyzetet a magyar nevek latin-amerikai átíratai. A helyi hivatalnokok, sportvezetők nem beszéltek magyarul, számukra idegenek voltak a magyar nevek. A bevándorlók sem feltétlenül ragaszkodtak a magyar helyesíráshoz, hiszen a legfőbb érdekük nem az ügyintézés bonyolítása, hanem éppen ellenkezőleg, annak zökkenőmentessége volt, illetve az, hogy a helyiek megjegyezzék őket. Utóbbihoz mindekelőtt jó teljesítményre és eredményekre volt szükség, de nem ártott egy megjegyezhető, aránylag könnyen kimondható név. Két példa:

Medgyessy Jenőt szinte kár is Medgyessyként keresni a latin-amerikai forrásokban. Bukkantam viszont már Medgyessi / Medyegsi / Medgynessy és Madgessy elnevezésekre. Valószínűleg maga Medgyessy is megunhatta, hogy újra és újra elírják a nevét, s idővel egyszerűen Marinettinek szólíttatta magát. Ha az előzményeket nem ismerünk, ugyan ki gondolná, hogy Eugenio Marinetti azonos a szolnoki születésű Medgyessy Jenővel?

A maga idejében sztáredzőnek számított Brazíliában Dori Kruschner. A nagy újtó nem volt más, mint Kürschner Izidor. Vezetéknévéről lepotyogott az ékezet, az u és az r pedig helyet cseréltek, mert a portugálul beszélő braziloknak így könnyebb volt kiejteni. Az Izidor Dorira rövidült.

Az adatok nagy szóródása és a nevek eltérő helyesírása mellett a kutatás nehézségei között mindenképpen meg kell említeni azt, hogy nagyon kevés az elérhető adat. Ennek egyik alapvető oka, hogy a hidegháború idején Magyarországról nem, vagy csak korlátozottan lehetett kapcsolatot tartani a külhonban élő magyarokkal. A magyar edzők dél-amerikai sikereiről is csak nagyon kevesen tudhattak itthon. Mire a rendszerváltás után az elszakadt szálakat újra lehetett varrni, a szóban forgó szakemberek többsége már elhalálozott.

Miért éppen a magyarok?

Az első magyar edzők érkezése az 1920-as évekre nyúlik vissza, tehát a tömeges bevándorlás megindulásával esett egybe, illetve azzal az időszakkal, amikor Dél-Amerikában az amatőr labdarúgó ligákat elkezdték felváltani a profi bajnokságok. Az, hogy a játék a tengeren túlról érkezett, az európai – s közöttük a magyar – edzőknek nagy presztízszt biztosított. „Jobbnak” tartották őket, mint a helyieket. Nem volt ez másképp a harmincas és negyvenes években sem. A dél-amerikai foci még mindig az európaiaktól akart tanulni. A messziről érkezett edzőktől új taktikákat, és természetesen eredményeket vártak.

A második világháború után megváltozott a magyar szakemberek keresettségének oka. Már nem az európai származás volt a fontos, hanem az, hogy a magyarságkép és a foci szinte elválaszthatatlanul fonódtak egybe. Ebben óriási szerepe volt a magyar válogatott sikereinek, magyar klubcsapatok latin-amerikai turnéinak és a külföldön, elsősorban Spanyolországban focizó magyar játékosoknak.

Magyarságkép és labdarúgás – dióhéjban

A válogatott esetében meg kell említeni a svájci világbajnokságon elért 2. helyezést; az angol válogatott elleni győzelmeket (6:3 a Wembley Stadionban 1953-ban és 7:1 Budapesten 1954-ben), illetve az olimpiai szerepléseket: 1. hely: Helsinkiben (1952), Tokióban (1964) és Mexikóban (1968) illetve 3. hely Rómában (1960). Utóbbiak közül a latin-amerikai magyarságkép szempontjából a mexikói olimpia emelendő ki, hiszen ez a szubkontinensen zajlott, s ezért ott nagyobb figyelem övezte, és mélyebb nyomokat hagyott.

Magyar klubok már a két világháború között is turnéztak Latin-Amerikában (Sabbaria, MTK), s ezek a látogatások 1945 után is folytatódtak. Például a Ferencváros 1947-ben Mexikóban járt – érdekesség, hogy elvitték magukkal a Honvéd által kölcsönadott Puskást is –. Maga a Honvéd 1957-ben, közvetlenül az 1956-os magyarországi események után szerepelt Dél-Amerikában. Az első meccsre 1957. január 19-én került sor a Maracaná stadionban, mintegy 100 ezer néző, köztük Juscelino Kubitschek brazil elnök, jelenlétében. A Vasas egy évtizeddel később járt Dél-Amerikában. 1967-ben megnyerte az ún. *hexagonal* tornát, ráadásul a Colo Colo ellen 9:3-as győzelemmel debütált.² Ezek a látogatások lehetővé tették, hogy a latin-amerikaiak közvetlen élményeket szerezzenek a magyar labdarúgásról. Ez különösen fontos volt ezekben az években, hiszen ekkor még nem a televíziózás és a televíziós közvetítés volt a meccsek követésének legelterjedtebb módja. A sikeres turnék által a foci megerősítést nyert a helyi magyarságképben.

Latin-Amerikában mindig is szerették és figyelték a spanyol focit. Az olyan sztár csapatok játékosait, mint az FC Barcelona vagy a Real Madrid jól ismerték. Éppen ezért Puskás, Kubala és Kocsis³ nevei a szubkontinensen is ismerősen csengtek.

Kapcsolati háló

A Dél-Amerikában tevékenykedő magyar edzők többsége korábban játékos volt.⁴ Leggyakrabban az MTK-ban (például Garay Miksa, Guttmann Béla, Kürschner Izidor, Orth György, Plattkó Ferenc) fociztak, kisebb részük a Ferencvárosban (Medgyessy Jenő és Amsel Ignác) rúgta a labdát.⁵ Aktív éveik részben egybeesnek. Azaz, nem ritka, hogy egy egyesületben, egy bajnokságban, vagy akár egy válogatottban játszottak. Ismerték egymást. Barátságok szövődtek, s ezt a kapcsolati tőkét évekkkel, évtizedekkel később is tudták mozgósítani – Latin-Amerikában.

Megfigyelhető, hogy a magyar edzők bizonyos dél-amerikai kluboknál koncentráltak. Azaz, kettő, három, akár négy magyar szakember is dolgozott egy bizonyos egyesületben. Nézzünk meg egy rövid listát Argentínáról! Club de Gimnasia y Esgrima La Plata (Hirschl Imre és Garay Miksa); Rosario Central (Hirschl Imre és Orth György); River Plate (Medgyessy Jenő, Hirschl Imre és Plattkó Ferenc). A "csúcstartó" a Buenos Aires-i San Lorenzo de Almagro, ahol Medgyessy Jenő, Garay Miksa, Hirschl Imre és Orth György is megfordultak a kispadon.

Érdemes a chilei válogatottnál is körülnézni. Orth György, Garay Miksa, Plattkó Ferenc és Pákozdi László is voltak szövetségi kapitányok, némelyikük többször is. Orth Györgyöt a két világháború közötti időszak egyik legjobb magyar labdarúgójaként tartották számon. Már 17 évesen (1918-ban) elnyerte az év játékosa címet; 1920, 1921 és 1922-ben gólkirály volt. 1925-ben sérülés törte ketté karrierjét. Ezután kezdett edzőként dolgozni. *Első* csapata a chilei válogatott volt. A nemzeti tizenegy *első* külföldi tréneréként azt a feladatot kapta, hogy a válogatottat készítse fel az 1930-as, Uruguayban megrendezendő *első* labdarúgó-világbajnokságra. Chilei tevékenysége tehát több szempontból is kezdet: egyrészt, ha saját edzői karrierjét nézzük, mely Chiléből indulva számos országba elvitte,⁶ másrészt Orth nyitotta meg azon Chilében dolgozó magyar szakemberek sorát, akik jelentős hatással bírtak mind a helyi, mind általánosságban, a dél-amerikai labdarúgásra.

Sportkapcsolatok fontossága

Őszintén hiszek abban, hogy a múltbéli találkozások, közös tapasztalatok ismerete a jelen, illetve a jövőbeli kapcsolatokat is építheti Magyarország és a dél-amerikai államok között. Továbbá a labdarúgás azért is érdekes és tanulmányozásra érdemes téma, mert a sportkapcsolatok másképp viselkedtek a hidegháborús időszak folyamán, mint egyéb, a bilaterális nexushoz tartozó területek. Magyarország és Latin-Amerika között a diplomáciai, konzuli és gazdasági kapcsolatok megszakadtak a második világháborúval, s utána évekig, évtizedekig nem álltak helyre. Hasonlóképp jártak a kulturális kapcsolatok is. Ugyanakkor magyar edzők 1945 előtt és után is dolgoztak a szubkontinensen. Esetükben nem érzékelhető éles cezúra. Úgy tűnik tehát, hogy a labdarúgás ellent tudott állni a hidegháborús nyomásnak. Talán azért, mert a bipoláris világ mindkét felén szerették a focit, vagy még inkább ama szerep miatt, amit

a labdarúgás az országimázsban és a propagandában betölthetett. A következő példa utóbbit szemlélteti. Dél-Amerikához, a magyarsághoz és a labdarúgáshoz köthető, ezért talán megbocsátható, hogy magyar edzők nem szerepelnek benne.

Propaganda és labdarúgás

1978-ban Argentínában rendezték a labdarúgó-világbajnokságot. Magyarország és Argentína a selejtezőben egy csoportba került. Tudni lehetett, hogy a magyar-argentin mérkőzést mind a magyar, mind a román televízió egyenes adásban közvetíti majd. A meccsre természetesen előszeretettel mentek el az Argentínába kivándorolt magyarok, illetve leszármazottjaik. Az első generáció jelentős része – főleg azok, akik a húszas, harmincas években érkeztek –, az elcsatolt területekről származtak. Nem véletlen tehát, hogy a meccsre elvitt argentinai magyar cserkészgyerekek kezébe óriási transzparens került, a következő felirattal: „Erdély magyar”. A cél az volt, hogy az üzenet minél több emberhez juthasson el, s erre a médiát próbálták felhasználni, illetve a foci azon tulajdonságát, hogy a társadalmi hierarchia legkülönbözőbb fokain álló emberek szeretik. Következésképpen, sokan nézik a meccseket. A botrány nem maradt el. A román televízió állítólag megszakította az adást, Magyarországon viszont kilencven percen keresztül újból és újból látni lehetett a feliratot a közvetítés folyamán.⁷

Az 1978-as vb-t már nem élte meg, azonban minden bizonnyal számos akkori argentin szurkoló tudta volna még, hogy ki volt Emerico Hirschl. Évtizedeken keresztül a dél-amerikai labdarúgás sztáredzői közé tartozott. Úgy becézték, a mágus. Míg Argentínában köztiszteletnek örvendett, szülőhazájában szinte semmit sem lehetett tudni róla, hiszen a szocialista Magyarország a külföldön élő magyarokat rendszeridegennek, néha akár rendszerellenesnek tartotta, még akkor is, ha nem 1945 után, hanem a két világháború között vándoroltak ki, mert zsidó származásúak voltak, és / vagy mert nem szimpatizáltak a Horthy-rendszerrel. Ebbe a csoportba tartozott Hirschl Imre is.

A hidegháború idején, amikor a két pólus közötti mozgás korlátozott volt, kulcskérdésnek számított az országimázs. Többek között az, hogy adott államról mások mit gondolnak. (Ez a kép természetesen nem feltétlenül esett egybe a valósággal.) Az országimázs részét nemcsak a gazdasági és katonai teljesítőképesség, népesedési adatok, stb. képezték, hanem hozzátartozott a sport is. Ezért utazhattak magyar sportolók és magyar csapatok külföldi versenyekre. Eredményeikről szívesen írt a hazai sajtó, ugyanakkor a külhonban, például Dél-Amerikában dolgozó magyar edzők sikereit elhallgatták, annak ellenére, hogy sokan magyarként lettek ismertek, s tevékenységükkel a magyar sport hírnevét öregbítették a szubkontinensen, illetve tovább erősítették a latin-amerikai magyarságképben a labdarúgást.

Hirschl Imre

Terjedelmi korlátok miatt nincs lehetőség arra, hogy minden edző egyenként, részletes bemutatásra kerüljön. Egyetlen személyt választottam ki: Hirschl Imrét. Pályafutása

megmutat bizonyos általános tendenciákat, ugyanakkor mégis más, mint a többiek, hiszen valószínűleg nem játékosként kezdte. Ezért Magyarországon még a többi névnel is kevésbé ismert. Pályáját Guttman Béla visszaemlékezései és dél-amerikai focicsapatok weblapjai segítségével próbálom rekonstruálni.

A tömeges bevándorlás kezdeti időszakában, az 1920-as években érkezett Brazíliába. Egyes források szerint korábban az FTC-ben focizott.⁸ Sőt, Jonathan Wilson brit kutató szerint Hirschl szerepelt a Fradi dél-amerikai körútján is, ekkor ismerte meg a szubkontinentst, ahová egy pár évvel később visszatért.

„Argentínának szintén megvolt a maga rejtélyes idegenje, aki a tengerentúlról érkezett, hogy titokzatos tudását terjessze. Kürschnerhez és Guttmanhoz hasonlóan Hirschl is magyar és zsidó volt. Játsozott a Ferencváros 1922-es (*sic*) turnéján, majd tíz évvel később visszatért. A Gimnasia La Plata csapatot kezdte irányítani, s ezáltal az argentin liga első külföldi edzője lett.”⁹

Guttman Béla ezzel szemben azt állította, hogy Hirschl eredeti szakmája alapján hentes volt. Az újvilágban azonban nem lelt állásra, s kapóra jött neki a Ferencváros dél-amerikai turnéja, amikor is masszörnek szegődött a csapat mellé. Így jutott el Uruguayba, végül Argentínába. A Fradi távozása után edzőnek adta ki magát, aminek a helyiek be is dőltek és szerződtek. Született tehetségnek bizonyult, csapatai (Club Gimnasia y Esgrima la Plata, River Plate, Rosario Central, San Lorenzo de Almagro és Banfield) sorra nyerték a meccseket. A River Plate-tel 1936-ban és 1937-ben megnyerte a nemzeti bajnokságot, és egy rövid időre az argentin válogatott edzője lett. Karrierje több mint egy évtizedig töretlenül ívelt felfelé, mígnem a negyvenes években bundabotrányba keveredett. Hirschl lába alatt hirtelen forró lett a talaj, s külföldre távozott. Brazíliában (Cruzeiro), majd Uruguayban (Peñarol), végül Chilében dolgozott. Argentínába visszatérve újra szerződést kapott, a várt eredmények azonban ezúttal elmaradtak. A mágia már nem működött, a mágus tehát visszavonult.

Fontosnak tartom megemlíteni, hogy azokban az egyesületekben, ahol Hirschl dolgozott, általában több magyar edző is megfordult, amiben Hirschlnek is szerepe lehetett, egyrészt közvetve, tehát az eredményességével, másrészt közvetlenül, hiszen valószínűleg ő maga is ajánlott magyar szakembereket. Bánki György esetében például ismert, hogy Hirschl támogatta. Következésképpen, bár Hirschl kívülről jött, azaz eredetileg nem volt sportoló – ha hihetünk Guttman Bélának –, a mágus is részévé vált annak a kapcsolati hálónak, amely keresztül-kasul szötte be Dél-Amerikát, s kötötte össze az ott dolgozó edzőket, megsokszorozva ezzel ottani mobilitásukat, s ezzel karöltve, személyes és szakmai lehetőségeiket.

Melléklet

Az összeállításban az országok ábécésorrendben, az országokon belül az edzők kronológikusan szerepelnek. Az edzők magyar neve után szögletes zárójelben követ-

kezik a Latin-Amerikában használatos név, majd zárójelben a születési és halálozási év és hely – feltéve, hogy az adatok fellelhetők. Mivel gyakori, hogy egy szakember több országban is dolgozott, ezért számos név többször is előfordul. Ilyen esetekben az első említésnél szerepelnek az életrajzi adatok, a későbbiekben csak a [*] jelölés. A listában megjelennek továbbá azok a csapatok, amelyeket a felsorolt edzők valamelyike irányított. Egyéb, kiegészítő adatokat is feltüntettem, legyen az dátum, időkeret; eredményesség, például helyezés a nemzeti bajnokságon, illetve ha adott edzőnek könyve (szakkönyv, életrajzi visszaemlékezés) jelent meg. A megjegyzésekben elsősorban latin-amerikai illetve a hispán világgal kapcsolatos információk szerepelnek; nem volt céлом általános életrajzi összefoglalók elkészítése, hiszen ezekből számos fellelhető.

A lista korántsem teljes és számos helyen pontosításra szorul. Kiindulási pontnak szánom.

Argentína

MEDGYESSY Jenő [Eugenio Medgyessy] (Szolnok, 1891 - ?)

Csapatok: River Plate és San Lorenzo de Almagro (harmincas évek)

Megjegyzések: Korábban Brazíliában volt edző.

GARAY Miksa [Máximo Garay] (?-?)

Csapatok: Platense, Independiente, Club Gimnasia y Esgrima La Plata és San Lorenzo de Almagro csapatok (harmincas évek)

Megjegyzések: Chilébe távozott.

ORTH György [Jorge Orth] (Budapest, 1901 - Porto, 1962)

Csapatok: San Lorenzo de Almagro és Rosario Central csapatok (negyvenes évek)

PLATTKÓ Ferenc [Francisco Platko] (Budapest, 1898 - Santiago de Chile, 1983)

Csapatok: River Plate, Boca Juniors (negyvenes évek)

Megjegyzések: Plattkó kapusként a Vasas majd az MTK hálóját védte, aztán a húsas években játszott és vált kulcsemberré az FC Barcelonában. Utóbbi klubnál rövid ideig edző mind a harmincas, mind az ötvenes években. Rafael Alberti katalán költő költeményben örökölte meg a legendás focistát. Kubala és Puskás mellett Plattkó azon magyar szakemberekhez tartozott, akik úgy érkeztek Dél-Amerikába, hogy tudtak spányolul.

HIRSCHL Imre [Emerico Hirschl] (OMM, 1900 - Argentína, 1973)

Csapatok: River Plate, Rosario Central, Club Gimnasia y Esgrima La Plata, San Lorenzo de Almagro, Banfield (harmincas-negyvenes évek), River Plate (1961)

BÁNKI György [Jorge Elmer Banki] (Budapest, 1916 - Buenos Aires, 2003)¹⁰

Csapatok: All Boys (1962, 1964 és 1966-67), Newell's Old Boys (1963), Nueva Chichago (1963), Deportivo Morón (1965 és 1976), Excursionistas (1965), Talleres de Reme-

dios de Escalada (1967), Estudiantes de Buenos Aires (1967-68, 1973 és 1976, 1991-92), San Telmo (1968-69), Almagro (1972 y 1974) és Sportivo Italiano (1977-78).¹¹
 Megjegyzések: Korábban Izraelben élt. 1959-ben érkezett Argentínába. Könyvei: *Detrás del túnel: 50 años en el fútbol* [Az alagút végén. Ötven év a labdarúgásban] (1988); *Destino marcado* [Kijelölt / berúgott sors]¹² (1991); *Buenos consejos para chicos con ilusión... y sus padres* [Jótanácsok ábrándozó gyermekeknek ... és szüleiknek] (1995); *La Boludez y la Viveza no tienen límites. Cuentos, casos, hechos reales* [A butaságnak és az éleselméjűségnek nincsenek határai. Történetek, valós esetek] (1996).

Bolívia

ROSEMBERG Albert (?) [Adalberto Rosenberg] (?-?)

Csapatok: San José de Oruro (1955)¹³

Megjegyzések: A San José de Oruro 1955-ben, történetében először, megnyerte a nemzeti bajnokságot. Az akkori legendás csapatot magyaroknak becézték, „utalva arra a páratlan magyar válogatottra, amely az ötvenes évek első felében a világ labdarúgását uralta.”¹⁴

Brazília

MEDGYESSY Jenő [*]

Csapatok: Botafogo, Fluminense, São Paulo csapatok (húszas évek)

Megjegyzések: 1926-ban érkezett Brazíliába,¹⁵ az FTC 1929-es dél-amerikai turnéjának szervezője.¹⁶

AMSEL / ANGYAL Ignác [Ignacio Amsel] (Kispest, 1899 - Rio de Janeiro, 1973)

Csapat: São Paulo FC (1939)

Megjegyzések: Az FTC 1929-es dél-amerikai turnéjának résztvevője, kapus.¹⁷

LADÁNYI Miklós [Nicolas Ladany] (OMM, 1889 - ?)

Csapatok: Botafogo és América FC csapatok (harmincas évek)

Megjegyzések: Az első világháború után az Amerikai Egyesült Államokba vándorolt ki, onnan érkezett Brazíliába.

KÜRSCHNER Izidor [Dori Kruschner] (Budapest, 1885 - Rio de Janeiro, 1941)

Csapatok: Flamengo, Botafogo és [Vasco de Gama ?] csapatok

Megjegyzések: Már ismert szakembernek számított, amikor Dél-Amerikába érkezett, hiszen közel két évtizedet dolgozott edzőként Németországban és Svájcban. Irányítása alatt a svájci válogatott az 1924-es párizsi olimpián 2. helyezést ért el.

SZÉKELY László [Ladislao Szekely] (OMM, 1910 - Itália, 1969)

Csapatok: Juventus (São Paulo) és Fluminense (negyvenes évek)

Megjegyzések: Brazilián kívül dolgozott Itáliában, Izraelben és Törökországban is.

GUTTMANN Béla [Bela Guttmann] (Budapest, 1891 - Bécs, 1981)

Csapat: São Paulo FC (1957-58).¹⁸ Az 1957-es brazil bajnokság győztese.¹⁹

Megjegyzések: Portugáliába távozott, ahol a Porto, később a Benfica edzője lett.

MÁNDI / MANDL Gyula [Julio Mandl] (Budapest, 1899 - Budapest, 1969)²⁰

Csapat: FC América (ötvenes évek vége)

Megjegyzések: Izraelbe távozott, ahol szövetségi kapitánnyként dolgozott.

Chile

ORTH György [*]

Csapat: chilei válogatott

Megjegyzések: 1930-ban a chilei válogatottal 5. lett a világbajnokságon.

GARAY Miksa [*]

Csapatok: Universidad Católica, Colo-Colo (harmincas évek vége), chilei válogatott

Megjegyzések: Felkészítette a chilei válogatottat a Santiago de Chile alapításának 400. évfordulójára rendezett tornára (1941). Könyve: *Manual práctico para entrenadores e instructores de fútbol* [Kézikönyv labdarúgó-edzőknek] (Planet, Santiago de Chile, 1971).

PLATTKÓ Ferenc [*]

Csapatok: Colo Colo, chilei válogatott

Megjegyzések: A Colo Colo 1939-ben, 1941-ben és 1953-ban is megnyerte a nemzeti bajnokságot Plattkó vezetésével. 1941-ben a csapat veretlenül szerepelt. A válogatott irányítását Garay Miksától vette át, s készítette fel az 1942-es Copa Americára. Az ötvenes években is fel-felbukkan mint szövetségi kapitány; vele készült fel a válogatott az 1950-es brazíliai világbajnokságra, s irányítása alatt szerepelt a Csendes-óceáni Kupán (Copa del Pacífico) 1953-ban.

PÁKOZDI László [Ladislao Pakozdi] (OMM, 1916? - Santiago de Chile, 1993)

Csapatok: Rangers de la ciudad de Talca, Audax Italiano, chilei válogatott

Megjegyzések: Az Audax Italiano-val megnyerte az 1957-es chilei bajnokságot.²¹ Szövetségi kapitány 1957 és 1958 között. Irányítása alatt szerepelt a válogatott az O'Higgins Kupán, és feladatai közé tartozott felkészíteni a nemzeti tizenegyet az 1958-as világbajnokságra.

PUSKÁS Ferenc [Pancho Puskás] (Budapest, 1927 - Budapest, 2006)

Csapat: Colo Colo (hetvenes évek)

Megjegyzések: Puskás 1958 és 1966 között a Real Madridban játszott és vált világszerte ismert sztárrá. Már a spanyol válogatott tagjaként, játszott az 1962-es chilei világbajnokságon.

Kolumbia

ORTH György [*]

Csapat: ismeretlen (ötvenes évek közepe)

Paraguay

PUSKÁS Ferenc [*]

Csapatok: Sol de América és Cerro Porteño csapatok (nyolcvanas évek közepe)

KUBALA László [Ladislao Kubala] (Budapest, 1927 - Barcelona, 2002)

Csapat: paraguayi válogatott (1995)

Megjegyzések: 1950-től több mint tíz éven keresztül az FC Barcelonában játszott, majd a csapat tréneré lett. 1969 és 1980 között spanyol szövetségi kapitány. Katalóniában óriási népszerűségnek örvend(ett), Joan Manuel Serrat dalban is megörökítette. Amikor a paraguayi válogatott irányítására vállalkozott, már közel járt a hetvenhez. Ez volt utolsó edzői munkája, utána visszavonult.

Peru

ORTH György [*]

Csapatok: perui válogatott (1957-60?)

Megjegyzések: A válogatott 1957-ben és 1959-ben 4. lett a Copa Americán. 1957-ben a Kupát Peruban rendezték.

PÁKOZDI László [*]

Csapatok: Atlético Grau és Alianza Lima (hatvanas évek)

BARÓTI Lajos (Barót, 1914, - Budapest, 2005)

Csapat: perui válogatott (1971-72)

Uruguay

SZIGETI Imre [Américo Szigeti] (Szolnok, 1891 - ?)

Csapat: El Nacional (1933-34)

Megjegyzések: A csapat mindkét évben megnyerte az uruguayi bajnokságot.

HIRSCHL Imre [*]

Csapat: Peñarol (1949-51, 1956)

Megjegyzések: Vezetése alatt a csapat háromszor nyerte meg, egyszer pedig második lett a nemzeti bajnokságon.

GUTTMANN Béla [*]

Csapat: Peñarol (1962)

Megjegyzések: A Peñarol megnyerte az 1962-es uruguayi bajnokságot.

Válogatott források és irodalom

Anderle Ádám (2008): „A magyar emigráció Latin-Amerikában. Történelmi vázlat”, *Külügyi Szemle* 3, 174-192.

Debrecen Televízió (2013): *Húngaro – Brazília*. Rendezte: Széles Tamás, <https://www.youtube.com/watch?v=dPSTOvQPQM0>, megtekintés: 2015.02.10.

El Libro de Oro de Colo Colo, 1925-1987 (1987). Santiago de Chile, Deporte Total.

Fekete Pál (1963): *Orth és társai*. Budapest, Sport.

Hámori Tibor (1984): „Guttman Béla emlékei”, *Régi gólok, edzősorsok*. Hámori Tibor, Nyíregyháza, Lapkiadó Vállalat, 65-109.

Hámori Tibor (1984): „Orth György nyomában”, *Régi gólok, edzősorsok*. Hámori Tibor, Nyíregyháza, Lapkiadó Vállalat, 5-64.

Marín, Edgardo (1995): *Centenario. Historia total del futbol chileno, 1895-1995*. Santiago de Chile, Editores y Consultores REI.

Nagy Béla (1981): *Fradisták*. Budapest, Sportpropaganda.

Sánchez, Leonel (c. 1998): *Historia de la selección chilena, 1910-1998*. Chile, Asociación Nacional de Fútbol Profesional, Especial de Don Balón.

Szilágyi Ágnes Judit (2009): „Magyarok Brazíliában és Portugáliában, régen és ma”, *Metszéspontok*. Szilágyi Ágnes Judit, Szeged, SZTE, 99-116.

Torbágyi Péter (2004): *Magyarok Latin-Amerikában* (2004). Budapest, Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága.

Wilson, Jonathan (2009): *Inverting the Pyramid: the History of Soccer Tactics*. Nagy-Britannia, Orion Publishing.

¹ A kivándorlásról részletesen, lásd Torbágyi Péter (2004): *Magyarok Latin-Amerikában* (2004). Budapest, Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága; Anderle Ádám (2008): „A magyar emigráció Latin-Amerikában. Történelmi vázlat”, *Külügyi Szemle* 3, 174-192; Szilágyi Ágnes Judit (2009): „Magyarok Brazíliában és Portugáliában, régen és ma”, *Metszéspontok*. Szilágyi Ágnes Judit, Szeged, SZTE, 99-116.

² „Chile, Csordás, csodás csárdás”, *NOL*, 2012.03.17.

http://nol.hu/archivum/20120317-chile_csordas_csodas_csardas-1302641, megtekintés dátuma: 2014.08.11.

³ Puskás, Kubala és Kocsis még ma sem ismeretlenek a hispán világban. Utóbbi játékos esetében azonban a [kochish] kiejtéssel nem érdemes próbálkoznunk, ő [kocsis]-ként vált a szurkolók kedvencévé.

⁴ A két világháború között dolgozó edzők szinte kivétel nélkül. Sőt, még a későbbi szakembereknél sem számított ez ritkának.

⁵ Mandl Gyula mindkét klubban játszott.

⁶ Latin-Amerikában dolgozott Chilén kívül Argentínában, Kolumbiában, Mexikóban és Peruban.

⁷ Debrecen Televízió (2013): *Húngaro – Brazília*. Rendezte: Széles Tamás, <https://www.youtube.com/watch?v=dPSTOvQPQM0>, megtekintés dátuma: 2015.02.10.

⁸ „Futbolistas extranjeros en Argentina. Emérico Hirschl”, labdarúgással kapcsolatos blog, <http://futbolista-sextranjeros.blogspot.hu/2009/04/emeric-hirschl.html>, megtekintés dátuma: 2014.08.13.

- ⁹ Wilson, Jonathan (2009): *Inverting the Pyramid: the History of Soccer Tactics*. Nagy-Britannia, Orion Publishing, elektronikus könyv, oldalszámozás nélkül.
- ¹⁰ Barnarde, Oscar (2014): „Clarín Deportivo recuerda a Jorge Elmer Banki...”, *Clarín Deportivo*, <http://www.lavozdesantelmo.com.ar/banki.htm>, 18/07/2014, megtekintés dátuma: 2014.07.29.
- ¹¹ Az argentin másodosztályban játszottak ezek a csapatok
- ¹² A cím szójáték a *marcar* igével.
- ¹³ Armando Escobar Carillo visszaemlékezései (2011), San José de Oruro weblapja, <http://www.club-sanjose.com/2011/07/escobar-aquel-notable-jugador.html>, megtekintés dátuma: 2015.04.19.
- ¹⁴ „La historia del Club San José”, *Opinión*, Cochabamba, 2008.03.13, <http://web.archive.org/web/20080313164817/http://www.opinion.com.bo/Portal.html?CodNot=12534&CodSec=7>, megtekintés dátuma: 2015.04.19.
- ¹⁵ Stein, Leandro (2014): „Béla Guttmann: último mestre húngaro a transformar o futebol brasileiro”, *Trivela*, labdarúgással kapcsolatos brazil fórum, <http://trivela.uol.com.br/bela-guttmann-o-terceiro-e-ultimo-mestre-hungaro-transformar-o-futebol-brasileiro/>, megtekintés dátuma: 2015.04.17.
- ¹⁶ „Medgyessy Jenő”, *Tempo Fradil*, <http://www.tempofradi.hu/medgyessy-jeno-2#more-68502>, megtekintés dátuma: 2014.08.13.
- ¹⁷ „Amsel Ignác”, *Tempo Fradil*, <http://www.tempofradi.hu/amsel-ignac>, megtekintés dátuma: 2014.08.13.
- ¹⁸ Rónai Egon (2014): „Guttmann Béla - Zseni és svihák”, *Polgári Platform*, http://rajtammulik.blog.hu/2014/06/12/guttmann_bela_zseni_es_svihak, megtekintés dátuma: 2014.08.01.
- ¹⁹ Wilson: op. cit.
- ²⁰ „Mandula, Izrael sikerkapitánya”, Magyar Labdarúgó Szövetség weblapja, 2012.08.07., <http://www.mlsz.hu/blog/2012/08/07/mandula-izrael-sikerkapitanya/>, megtekintés dátuma: 2014.08.02.
- ²¹ „Audax Italiano: 100 años de Verdes Valles”, *Charla Técnica*, 2007-ben Chilében indított, labdarúgással foglalkozó blog, 2010.11.30., <http://charlatecnica.cl/2010/11/audax-italiano-100-anos-de-verdes-valles-2/>, megtekintés dátuma: 2014.08.13.